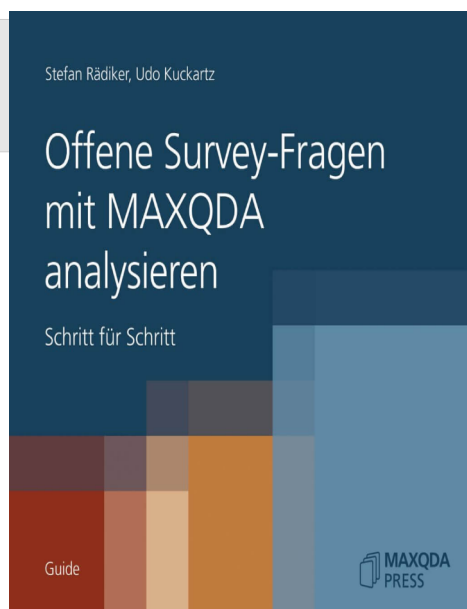

MAXQDA a kérdőívek nyílt kérdéseinek feldolgozásában

Sántha Kálmán*

DOI: 10.21549/NTNY.33.2021.2.7

Rädiker, S. & Kuckartz, U. (2020). *Offene Survey-Fragen mit MAXQDA analysieren. Schritt für Schritt*. Berlin: MAXQDA Press. 31. oldal. ISBN 978-3-948768010. DOI: 10.36192/978-3-948768010

Stefan Rädiker és Udo Kuckartz szerzők tollából a MAXQDA szoftver kvalitatív adatok feldolgozásában játszott szerepét bemutató nagyszerű könyv után (Rädiker & Kuckartz, 2019) – amelyről Sántha (2020) recenziójában a hazai érdeklődők is olvashattak a Neveléstudomány online folyóirat oldalain – újabb módszertani kötet született. A szerzők több évtizedes oktatói, kutatói, workshop-prezenter tápasztalataikat felhasználva a MAXQDA kvalitatív adatelemzésben betölthető szerepét kisebb szegmensekben és több kötet sorozatban mutatják be. Ehhez az új törekvéshez társult a MAXQDA Press kiadó, amely nyomtatott és online formában tárja az olvasók elé a köteteket. A szerzők a találó „Keep it short!” mottóval jellemzik a kötetet

(és az egész könyvsorozatot), amely viszonylag kis oldalszámban részletezi a tartalmakat. A recenzió alapját képező online könyv 31 oldalban mutatja be a kérdőívek nyílt végű kérdéseinek MAXQDA-val történő feldolgozhatóságának lehetőségeit. A témakör mindig aktuális, a kutatásmódszertani kurzusokon alapvető kérdés a hallgatók részéről, hogy miként történhet a kérdőívek nyílt kérdéseinek feldolgozása. A nyílt kérdések kvalitatív elemezhetőségéhez kapcsolható dilemmát a szövegtörzsek kódolása, valamint a kategorizálás körüli problémák generálják. A MAXQDA kvalitatív adatelemzésre szolgáló funkciói mellett számos lehetőséget kínál a kevert módszertani (mixed methods) vizsgálatok számára is, segítségével napjainkban már a multikódolt adatok (szövegek, képek, audio- és videófelvevételek) teljes vertikuma kezelhető. Ezért a különböző projektekben a szövegtörzsekre vonatkozó kvalitatív tartomelemzési aspektusok mellett lehetőség nyílik a vizuális tartomelemzés szoftverrel történő kivitelezésére is. Az új adattípusok közül a szoftver lehetővé teszi többek között a Facebookról gyűjtött adatok, a YouTube-információk, a Twitter üzenetek, vagy az online kérdőívek (például Survey Monkey) feldolgozását.

A kérdőívek nyitott kérdéseinél a válaszadók saját szavaikkal fejezhetik ki véleményüket, láttathatják szubjektív nézeteiket, így szöveges válaszaikkal értékes információkkal, kvalitatív adatokkal szolgálnak a kérdőívek kvantitatív adatai mellett. A nyílt végű kérdések használata releváns, ha a vizsgált témáról kevés információval rendelkezünk, a válaszok lehetséges tartománya nagyon nagy, vagy fennáll annak a veszélye, hogy a megadott válaszok túlságosan orientálnák, adott irányba terelnék a válaszadókat (Rädiker & Kuckartz, 2020).

A nyílt kérdések esetén elsődleges cél a szövegtörzsek kvalitatív adatainak számszerűsíthető adatokká alakítása. A kvantitatív adattá történő transzformáció mellett számos javaslat létezik a szöveges válaszok fel-

* Egyetemi docens, Kodolányi János Egyetem, e-mail: santha.kalman@kodolanyi.hu

dolgozhatóságára vonatkozóan. E megközelítések közül az adatok kódolására történő összpontosítás mellett (Popping, 2015) az utóbbi években megjelent a (fél) automatikus kódolás (Schonlau, Gweon & Wenemark, 2019), viszont kevésbé került fókuszba, hogy a kvalitatív szöveges válaszok miként elemezhetők a zárt kérdések kvantitatív, egységesített válaszaival együtt. A kötet figyel erre a problémára, és olyan megközelítést illusztrál, amelyben a kérdőív nyílt és zárt kérdéseire adott válaszok külön-külön elemezhetők, valamint integráltan is egymáshoz kapcsolódhatnak a MAXQDA segítségével.

A kötet hat egymásra épülő és szervesen összekapcsolódó fejezetből áll, ezért olvasása, feldolgozása lineárisan kivitelezhető. A könyv nem kezdő kutatók számára készült, így bizonyos alapfogalmak (például kódolás, kód, alkód, kategóriaállítás, memó) ismeretét feltételezi az olvasó részéről. Továbbá a MAXQDA alapvető ablakrendszerének, vizualizációjának ismeretét is megköveteli, ezért a kezdő kutatók számára ajánlott előbb a szerzők egy évvel korábban megjelent kötetével megismerkedni, amelyben átfogó képet kaphatnak a kvalitatív elemzés és a MAXQDA kapcsolatáról (Rädiker & Kuckartz, 2019).

Az első részben (pp. 5–8) a szerzők az adatok előkészítését és a MAXQDA-ba történő adatimportálást ismertetik meg, mindezek a további lépések és az elemzés alapját képezik. Már azonnal az első lépésnél szükséges a MAXQDA alapvető ablakrendszeréről előzetes információkkal rendelkezni, és általánosan a számítógéppel támogatott kvalitatív adatelemzés során használatos lépések ismerete is megkövetelendő (például adatelőkészítés, importálás vagy adatok létrehozása közvetlenül a szoftverben). A második rész (pp. 8–13) az adatfeltárással foglalkozik, fókuszba helyezve a nyílt végű kérdésekre adott válaszok szövegtörzseit, valamint a zárt kérdések szabványosított válaszait. Az adatfeltárást célzó megjegyezni és rögzíteni – például memók formájában – a kapcsolatokra és az ismétlődő mintázatokra vonatkozó kezdeti feltételezéseket, amelyek a vizsgálat során további elemzésnek rendelhetők alá. A harmadik részben (pp. 13–18) a szerzők a kódolás folyamatát tekintik át, kiemelve a manuális, az automatikus kódolás, valamint a szótár segítségével történő automatikus kódolás folyamatait. A klasszikus megközelítés szerint a manuális kódolás során a szövegtörzsekhez kategóriák rendelése történik, továbbá az automatikus kódolás keresőszavak segítségével zajlik, amelyben az automatikus keresés találatai kategóriákhoz rendelvek, míg a szótár segítségével történő automatikus keresés a szövegtörzsekben előforduló és kategóriákba rendezett keresőszavak gyakoriságát határozza meg. A kategóriák a szöveges adatok elemzésének központi egységeiként jelennek meg, a nemzetközi szakirodalomban hosszas diskurzus található a kategória és a kód-problémáról. Rädiker és Kuckartz (2020) kijelentik, hogy a kód és kategória témakörében nem kívánunk újabb terminust definiálni, hiszen a MAXQDA felületén csak a 'kód' kifejezés használható, ezért a szoftver technikai szintjén nincs különbség kategóriák és kódok között. A kutató felelőssége annak figyelemmel kísérése, hogy az adott MAXQDA-kód milyen funkciót tölt be az elemzés során.

A nyílt végű kérdések szöveges válaszainak kódolását követi a negyedik fejezetben (pp. 18–25) ismertett kategóriaalapú integrált elemzés, amelyben többek között a kategóriák és az alkategóriák statisztikája, együttes előfordulása, a kategóriák kombinálása, összehasonlítása kerül fókuszba. Megtörténik a kategóriák és az alkategóriák leírása, részletes jellemzése, valamint fókuszba kerülhet a kategóriák közötti kapcsolatok elemzése. A csupán kétoldalas ötödik fejezet egy nagy és rendszerezett táblázatból áll (pp. 26–27), amely szisztematikusan áttekinti és felsorolja a témakör releváns szoftverfunkcióit (például adatfeltárást, kódolást, kategóriaalapú elemzést és eredmények bemutatását), valamint a kutatási kérdések függvényében rövid leírást ad róluk. E funkciók a kvantitatív elemzések, valamint a tartalommal és az egyedi esettel szorosabban összefüggő vizsgálatok kivitelezését segítik. A hatodik rész (pp. 28–29) az adatok MAXQDA-val történő integrált elemzésére fókuszál. A szoftverrel a kérdőívek nyílt és zárt kérdéseinek feldolgozása külön vagy integráltan, egymást kiegészítve va-

lósítható meg. A kérdések külön történő elemzésnél a nyílt kérdések feldolgozása tematikus kódolással, míg a zárt kérdéseknél statisztikai feldolgozással (például gyakoriságszámítással) történik. Az egymást kiegészítő elemzésnél a Joint Display funkció segítségével esetorientált és holisztikus elemzés valósítható meg (Kuckartz & Rädiker, 2017). A Joint Display funkció feltételezi a kevert paradigma modelljeinek ismeretét, a szekvenciális vagy a párhuzamos adatgyűjtést, amelyre a szerzők szintén nem térnek ki a kötetben, hanem alapelemként kezelik (lásd erről Creswell, 2012 és Sántha, 2015 köteteit).

A kötet számos olyan neveléstudományi vizsgálat számára releváns lehet, amely használja a kérdőívek nyílt végű kérdéseit, alapoz a kvantitatív vagy kevert módszertani vizsgálatokra. Erre kiváló példa Stefer és Rädiker (2008) vizsgálata, amelyben a szerzők pedagógia szakos hallgatóktól kértek visszajelzést az egyetemi képzés egyik statisztikai ismereteket közvetítő kutatómódszertani kurzusával kapcsolatban. A reflexiók feltárásához 7 nyílt és 11 zárt kérdésből álló online kérdőívet alkalmaztak. A kérdőívet 194 fő töltötte ki, a nyílt kérdésekre adott válaszok terjedelme közel 80 A4-es oldal volt. Az adatfeldolgozást a MAXQDA segítette. Az adatok elemzésre történő előkészítése során a szerzők a nyílt és a zárt kérdésekre adott válaszokból egy-egy *.xls fájlt kreáltak, amelyek importálhatók a szoftverbe. A táblázatok formai előkészítése a már ismert módon történt, a sorokban az esetek (személyek), míg az oszlopokban a kérdések, a cellákban pedig a kérdésekre adott válaszok helyezhetők el. Az adatelemzés esetorientált és változóorientált módon történt. Az ilyen elemzés lehetővé teszi az adatok különböző ismertetőjegyeinek feltárását – lásd kvantitatív megközelítés szerint a gyakoriságszámítást –, valamint kvalitatív szempontból a nyílt kérdések tartalmi struktúrái is felderíthetővé válnak. Az esetorientált elemzés eredménye Case Summary-ként jeleníthető meg, amely a hallgatók jellemzőit, kijelentéseit, kutatási kérdésekre adott állításait tartalmazza, így a hasonló esetek ismétlődésének feltárásával azonosíthatók a sztenderd esetek (például megállapíthatóvá váltak a vizsgált kurzussal kapcsolatos tanulási stratégiák). A kvalitatív elemzés során a szerzők az adatok kategóriaalapú elemzésére fókuszáltak, ahol a kategóriaállítás módja, az átlátható és pontos kódolási folyamat kiemelt szerepet kapott, majd a kvantitatív és a kvalitatív adatok együtt történő elemzését végezték el, amelyre szintén lehetőséget ad a szoftver.

A szerzők megjegyzik, hogy minél nagyobb az adatbázis, annál inkább célszerű olyan elemzési módokhoz fordulni, amelyek preferálják az automatizálást, és támogatják a szöveges válaszok (fél)automatikus osztályozását, a kategóriaalkotást. Az automatizálás feloldja a kvalitatív és a kvantitatív elemzés közötti határokat, és számszerűsítésre alapoz még akkor is, ha az elemzés kvalitatív jellegű. Célszerű nem figyelmen kívül hagyni, hogy a szoftverek nem képesek bonyolult jelentések és összefüggések megértésére, ezért átgondolandó, hogy az automatizált elemzés miként tud mindazon szempontoknak eleget tenni, amelyeknek meg kell felelnie egy kvalitatív elemzésnek, és képes-e kvalitatív értelmezések megvalósítására (Hoxtell, 2020).

Az igényes tipográfia, a színes ábrák és táblázatok a kötet felhasználóbarát jellegét erősítik. A könyv a számítógéppel támogatott kvalitatív elemzésekre vonatkozó publikációk sorát erősíti, a témakör egy speciális szegmensét részletezi. Kutatómódszertani területen nem kezdő olvasók számára készült, a speciális szoftverfunkciók és elemzési terek kvalitatív és kevert módszertani paradigmákban való illusztrálása a praxis számára hasznos információkkal szolgál. A számítógéppel támogatott kvalitatív adatelemzés iránt érdeklődők mellett azon oktatók, kutatók számára is ajánlható, akik kurzusaikon, workshopjaikon a kérdőívek nyílt kérdéseinek MAXQDA-val történő elemzését tervezik.

Irodalom

1. Creswell, J. (2012). *Educational research: Planning, conducting and evaluating quantitative and qualitative research*. Upper Saddle River, NJ: Pearson Education.
2. Hoxtell, A. (2020). *Semi-Automation of qualitative content analysis*. GOR – General Online Research 2020 Conference. DOI: 10.13140/RG.2.2.18899.40485
3. Kuckartz, U. & Rädiker, S. (2017). Computergestützte Analyse qualitativer Daten (CAQDAS) in der psychologischen Forschung. In Mey, G. & Mruck, K. (Eds.). *Handbuch Qualitative Forschung in der Psychologie*. (pp. 1–22). doi: 10.1007/978-3-658-18387-5_55-1
4. Popping, R. (2015). Analyzing open-ended questions by means of text analysis procedures. *Bulletin of Sociological Methodology/ Bulletin de Méthodologie Sociologique*, 128(1), 23–39. doi: 10/gctq8v
5. Stefer, C. & Rädiker, S. (2008). *E-Valuation: Die Online-Erhebung qualitativer und quantitativer Daten und deren Auswertung*. https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/779/ssoar-2008-kuckartz_et_al-caqd_2008.pdf (2021.03.22.).
6. Rädiker, S. & Kuckartz, U. (2019). *Analyse qualitativer Daten mit MAXQDA. Text Audio und Video*. Wiesbaden: Springer.
7. Rädiker, S. & Kuckartz, U. (2020). *Focused Analysis of Qualitative Interviews with MAXQDA. Step by Step*. Berlin: Maxqda Press.
8. Sántha, K. (2015). *Trianguláció a pedagógiai kutatásban*. Budapest: Eötvös József Könyvkiadó.
9. Sántha, K. (2020). Maxqda a multikódolt kvalitatív adatok elemzésében. *Neveléstudomány: Oktatás – Kutatás – Innováció*, 8(1), 99–102.
10. Schonlau, M., Gweon, H. & Wenemark, M. (2019). Automatic classification of open-ended questions: Check-all-that-apply questions. *Social Science Computer Review*, 1–11. doi: 10.1177/0894439319869210.